

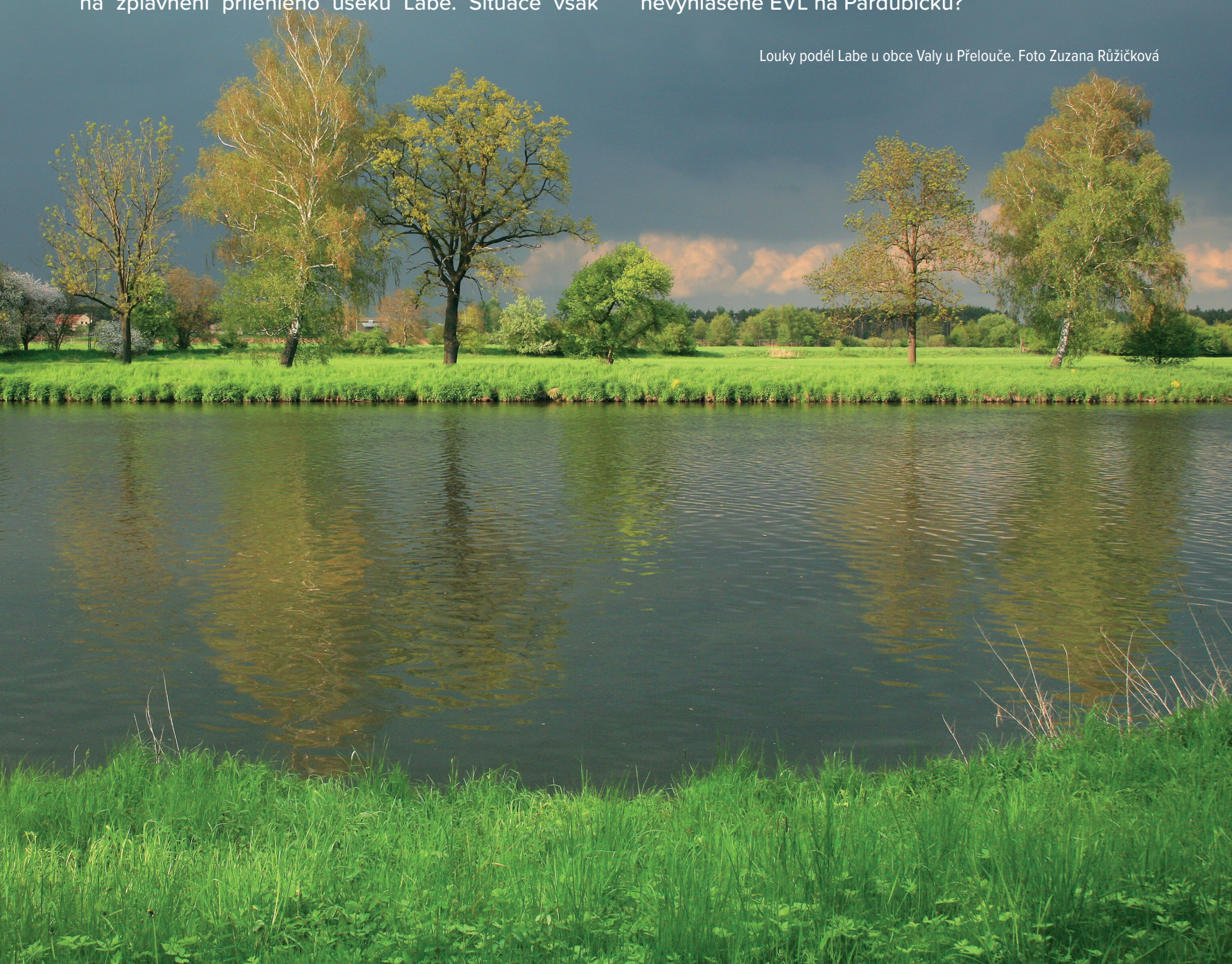
Evropsky významná lokalita Louky u Přelouče

Milan Růžička

Lokalita Louky u Přelouče ještě není zařazena do národního seznamu evropsky významných lokalit (EVL), přesto má za sebou dlouhou, komplikovanou a snad i zajímavou historii. V ochraně přírody panuje odborná shoda na nezbytnosti zařazení lokality na seznam EVL, doposud tomu ale bránil zájem na zplavnění přilehlého úseku Labe. Situace však

pokročila; díky spolupráci AOPK ČR a ŘVC se snad konečně podařilo nalézt řešení. Předmětem ochrany je zde navržen modrásek bahenní (*Phengaris nausithous*, dříve *Maculinea nausithous*) a modrásek očkovaný (*Phengaris teleius*, dříve *Maculinea teleius*). Jaká je tedy současná situace okolo této dosud nevyhlášené EVL na Pardubicku?

Louky podél Labe u obce Valy u Přelouče. Foto Zuzana Růžičková

Předměty ochrany se složitým vývojem

Oba modrásci jsou celoevropsky chráněni v rámci soustavy Natura 2000. Mají jednu generaci imág za rok. Motýli létají o prázdninách – v červenci a srpnu, modrásek očkovaný již od konce června. Jsou špatní letci, celý svůj krátký, jen několikadenní život, většina stráví na jediné louce, pouze někteří přelétnou až na vzdálenost větší než 1 km. Oba druhy využívají tzv. metapopulační strategii. Dílčí, relativně izolované populace žijící na jednotlivých vhodných loukách si, prostřednictvím jednotlivých motýlů – cestovatelů, občas vymění genetickou informaci, jinak by časem u nich klesla genová rozmanitost a populace by zdegenerovala. Poletují nízko nad travou, do křovin či do lesa nezaletují. Již tak složitý vývoj motýlů rodu *Phengaris* je o to složitější, že život housenky závisí nejenom na nezbytné přítomnosti živné rostliny, ale též na přítomnosti hostitelských mravenců specifického druhu.

Živnou rostlinou je krvavec toten (*Sanquisorba officinalis*). Podmínky pro jeho růst zásadně ovlivňuje způsob kosení. Vadí mu kosení v hlavní vegetační sezoně – tj. přibližně od poloviny června do poloviny září. Pokosení v této době mu neumožní narůst a uložit dostatek živin pro další vegetační sezonu do horizontálně uloženého oddenku. Samice motýlů kladou vajíčka do květních hlávek krvavců, modrásek očkovaný již i do hlávek, které teprve začínají červenat, modrásek bahenní až do červených

Levobřežní louka s bohatým porostem krvavce totenu. Foto Milan Růžička

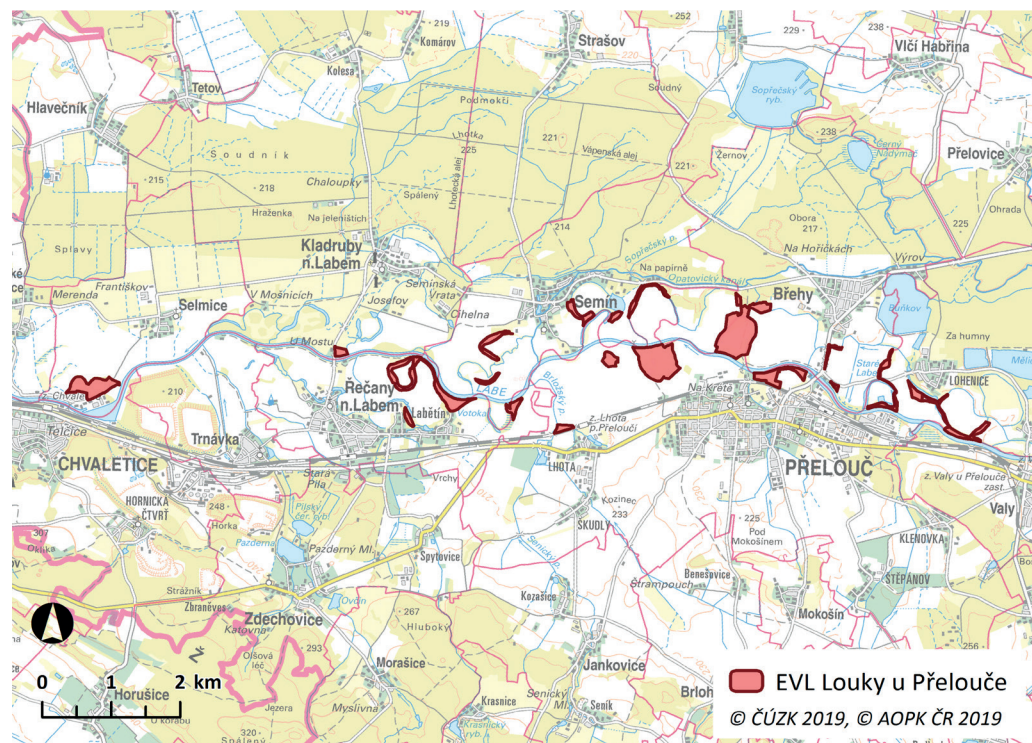
(fenologicky vyvinutějších) květenství. Housenka modráska ve čtvrtém instaru vypadne z hlávky krvavce totenu a musí být do jednoho dne adoptována hostitelskými mravenci. Těmi jsou v případě modráska bahenního převážně mravenci druhu mravenec žahavý (*Myrmica rubra*), příležitostně také mravenec drsný (*Myrmica scabrinodis*). Housenky modráska očkovaného hostí převážně mravenci druhu mrave-

nec drsný, méně mravenec rezavý (*Myrmica ruginodis*). Základním typem hnízda u těchto mravenců je na loukách hnízdo zemní, umístěné pod travní drn, nejdůležitější část hnízda s plodovými komůrkami je přímo v drnu. Tato nadzemní část hnízda zajišťuje vhodnější teplotní podmínky a tím i prodloužení aktivní sezony hnízda.

Temná minulost

Česká republika je jedním z center výskytu obou uvedených modrásků a jednou z nejdůležitějších oblastí je právě východní Polabí. Vstupem do EU se ČR zavázala převzít evropské právo, v tomto případě Směrnicí 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Naším závazkem mimo jiné bylo vytvoření sítě chráněných území soustavy Natura 2000.

Návrh na doplnění dvou lokalit, konkrétně Slavíkových ostrovů a Labišťat, tehdy ještě samostatně, podaly po přijetí první verze národního seznamu EVL nevládní organizace. Při novelizaci nařízení vlády č. 132/2005 Sb. však nebyl návrh přijat. Evropská komise proto vyhodnotila ochranu obou druhů jako nedostatečnou a vznesla požadavek na zařazení lokalit mezi evropsky významné lokality. V letech 2014–2015 byly Agenturou ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK ČR) projednávány navržené změny v národní síti Natura 2000. Slavíkovy ostrovy a Labišťata byly opět navrženy mezi EVL v Pardubickém kraji. Při projednávání do-

Mapa navrhované EVL Louky u Přelouče. Vypracoval Milan Růžička a Jan Vrba

Modrásek bahenní na živné rostlině krvavci totenu. Foto Milan Růžička

Modrásek očkováný. Foto Millan Růžička

spěla AOPK ČR, ve shodě se specialistou na ekologii obou druhů V. Vrabcem z České zemědělské univerzity v Praze (ČZU), k odbornému názoru, že ochrana těchto modrásků ve dvou malých, oddělených územích by byla, vzhledem k jejich metapulační strategii a přirozenému kolísání početnosti dílčích populací, nedostatečná. Proto byl vypracován nový, rozšířený návrh. Ten zahrnoval nejen obě původní lokality, ale i louky mezi Přeloučí a Labem (Levobřežní louky), dále louky západně od Lohenic,

kte­ré by­ly slou­ce­ny do dvou vět­ších celků. No­vé nav­ře­ná EVL se tak sklá­da­la z 5 díl­čích lo­ka­lit a do­sta­la ná­zev Louky u Přelo­uč­e. Bo­hu­žel ani ten­to dru­hý ná­vrh ne­byl schvá­len. Na za­se­dá­ní vlá­dy 29. 2. 2016 byl mi­ni­str ži­vo­tní­ho pro­stře­dí Ri­chard Bra­bec pře­hla­so­ván. Hla­vní pře­káž­kou je po­stře­dí zá­jem Mi­ni­ster­stva dop­ra­vy na splav­ně­ní La­be až do Pa­rdu­bic. Splav­ný úse­k La­be to­tiž kon­čí ne­da­le­ko nad Cha­va­le­ti­ce­mi. Pře­káž­ka splav­ně­ní tvo­ří tzv. hrčá­ky, pe­ře­jat­ný úse­k La­be, vzni­klý umě­lým

napřímením řeky v roce 1911. Nesplavný úsek měl obcházet kanál, vedený přes jižní část Slavíkových ostrovů. Na neštěstí měl kanál zničit louku, která byla vyhodnocena jako biotop zdrojové populace motýlů pro široké okolí. Jak to často bývá, byla zde dosud praktikována ideální péče chovateli králíků z okraje Přelouče. Ti zdarma, maloplošně a mozaikovitě kosili zdejší louku a tím zajišťovali správný management pro oba druhy modrásků.

Začátky spolupráce

Při projednávání žádosti o výjimku ze základních podmínek ochrany zvláště chráněných druhů živočichů k záměru výstavby kanálu stanovilo MŽP požadavek, aby investor před zahájením stavby vytvořil funkční náhradní biotop. Od té doby Ředitelství vodních cest (ŘVC), ve spolupráci především s ČZU, zajišťovalo management na Slavíkových ostrovech a vědecký průzkum zdejších populací modrásků. V posledních letech byly do managementu zahrnuty i Levobřežní louky. Po létech snah o převážně právní řešení a blokování vyhlášení EVL začalo ŘVC hledat konstruktivní cestu z patové situace. Mimo jiné bylo vyprojektováno 15 technicky možných variant splavnění Labe. Po společném jednání ŘVC s MŽP a zástupci AOPK ČR v listopadu 2017 byly některé varianty trasy označeny za vhodnější z hlediska veřejného zájmu ochrany přírody. ŘVC také nechalo v letech 2016 a 2017 zpracovat V. Vrabcem podrobný průzkum okolí, s cílem zmapovat výskyt obou druhů modrásků a biotopů vhodných pro tyto druhy. Výsledkem bylo identifikování 41 pro modrásky nejvhodnějších luk mezi Chvaleticemi na západě a Lohenicemi na východě.

Nový návrh vymezení EVL

Tento odborný podklad byl základem pro přípravu nového návrhu vymezení EVL. Při jeho přípravě AOPK ČR rovněž využila své vlastní průzkumy a průzkumy dalších organizací, především Muzea východních Čech v Hradci Králové. Nové vymezení EVL vychází především z těchto zásad:

→ Louky v návrhu EVL musí poskytnout dostatečnou plochu pro populace modrásků i v dobách propadu jejich populací (mohou se propadnout až na 1/10). Dlouhodobě může zajistit časovou kontinuitu populací i v dobách s menší početností pouze návrh, který zahrnuje plochy s dostatečně silnou populací na dostatečně velké ploše. EVL by proto i v dobách propadu měla obsáhnout biotop pro populace v počtu min. 500 ks, bezpečněji až v počtu 2000 motýlů od obou druhů.

Pásové kosení na jedné z luk na Slavíkových ostrovech. Foto Milan Růžička

→ Louky musí vytvořit propojenou mozaiku se vzájemnou vzdáleností ideálně do 500 m, z důvodu horších letových schopností motýlů.

Za osu EVL bylo vymezeno oboustranně Labe. Vyřazeny byly louky příliš vzdálené od této osy, dále byly vyřazeny drobné louky u příkopů silnic, v zastavěných částech obcí, lokality izolované pruhem lesa, louky na území již existující EVL Kladruby nad Labem apod. Naopak jiné louky byly propojeny do větších logických a funkčních celků či rozšířeny o vlhké louky v sousedství.

Nový návrh zohlednil také relativně rychle se zhoršující životní prostředí prakticky na většině území ČR vlivem příliš intenzivního zemědělského hospodaření na loukách na straně jedné, a naopak ponecháním jiných luk zcela bez hospodaření na straně druhé. Z prvních jmenovaných luk velmi rychle vymizí veškeré kvetoucí dvouděložné byliny (snad s výjimkou brzy na jaře kvetoucích pampelišek), protože se nestačí vysemenit, druhé louky zase postupně zarostou křovinami. Na prvních loukách nenajdou modrásci svoji živnou rostlinu, tedy krvavec toten, ani jiné kvetoucí byliny, které by motýlům poskytl potravu, na druhých loukách nahromaděná vrstva staříny velmi zkomplikuje adopci housenek mravenci a posléze i let modrásků následkem rozšíření křovin. Zatímco se tedy dříve ještě dalo spoléhat na to, že v případě vyhynutí motýlů na některé z luk, např. vlivem nějaké katastrofické události či nepříznivého počasí, bude existovat možnost znovu osídlení populací z okolí, při průzkumu v roce 2016–2017 se ukázalo, že situace je horší, než se dosud předpokládalo – hmyz u nás vymírá zrychlujícím se tempem.

Zarůstající louka na Labišťatech. Foto Milan Růžička

Na některých lokalitách, kde byly před deseti až patnácti lety odhadovány početnosti ve stovkách motýlů, nebyli oba modrásci zjištěni vůbec, jinde byly potvrzeny jen slabé populace. Dostatečně silné populace pak byly potvrzeny pouze na Labišťatech, Slavíkových ostrovech a na Levobřežních loukách. Zpracovaný návrh obsáhl nejvhodnější louky v této části kraje, s důrazem na vytvoření takové sítě v krajině, aby byly louky v doletové vzdálenosti modrásků a nebyly navzájem odděleny např. hlubokým lesem. Návrh je koncipován tak, že některé louky byly sloučeny ve větší celky, tvořící hostitelská centra zdrojové populace pro ostatní části EVL i pro populace v nechráněné okolní krajině. Menší části EVL by měly jednak poskytnout biotop vhodný pro modrásky a dále by měly, jako tzv. nášlapné kameny, propojovat EVL v jeden funkční celek.

Postup projednání návrhu

Nový návrh projednala AOPK ČR nejprve s MŽP, které si k návrhu vyžádalo podrobné informace o konkrétních loukách, o výskytu modrásků a o perspektivě propojení jejich dílčích populací. MŽP poté pověřilo AOPK ČR předjednáním návrhu. Proces předjednání není formalizován zákonem a vzhledem k složitosti lokality zvolila AOPK ČR strategii detailní informovanosti dotčených fyzických i právnických osob. V době vzniku tohoto článku (březen 2019) vrcholilo předjednání pracovní verze návrhu s majiteli pozemků, se zjištěnými hospodařícími subjekty a s obcemi. Předjednání s Krajským úřadem Pardubického kraje, tj. nejdůležitějším partnerem (měl by jako orgán ochrany přírody v případě přijetí EVL do národního seznamu zajišťovat péči o ni), provedlo

samo MŽP. Celkem bylo osloveno 175 drobných vlastníků a 13 firem a obcí. Z předjednávání vzešly některé návrhy a požadavky na úpravu návrhu EVL. Ten musí být vypracován pouze s ohledem na odborné znalosti a podklady, proto nemohly být některé odborně neodůvodnitelné návrhy přijaty. Pokud však bylo vyhodnoceno, že požadované úpravy neovlivní nepříznivě funkčnost EVL, byly promítnuty do návrhu vymezení EVL. Z předjednání vzešla upravená verze vymezení EVL, jež je zobrazena na přiložené mapce.

Jak dále?

Návrh má před sebou ještě kus cesty. Po předjednání s majiteli pozemků, s hospodařícími subjekty a obcemi, projedná MŽP návrh v meziresortním řízení, především s Ministerstvem dopravy, zemědělství a dalšími. Následně o návrhu přijetí EVL Louky u Přelouče do národního seznamu rozhodne opět vláda ČR. Řízení ohledně nedostatečnosti národního seznamu EVL, které s ČR vede Evropská komise, by tak u této lokality mohlo být vyřešeno. Navrhováno je přijetí nové přílohy nařízení vlády pro EVL Louky u Přelouče s předpokládanou účinností v polovině roku 2019. Současný návrh sestává celkem z 19 dílčích lokalit a v současné době se zvažuje, že by ochrana částí z nich byla zajištěna vyhlášením zvláště chráněného území v kategorii přírodní památka. AOPK ČR je přesvědčena, že jen takto široce pojatý návrh je schopen zajistit dlouhodobé přežití obou druhů ve zdejší krajině. EVL má jako předmět ochrany sice navrženy dva druhy modrásků, je však jisté, že při úpravě hospodaření se „modráskové louky u Přelouče“ stanou domovem mnohem širšího spektra motýlů, a nejen jich.